

KOOSLOOME ARENGUKIIRENDI TAOTLUSVORM

Toetuse andmise eelduseks on ministeeriumi veebilehel avaldatud kaasamise ja koosloome plaan.

Veebilink ministeeriumi kaasamise plaanile	Kaasamine Justiitsministeerium
Arendustegevuse nimetus	Valdkonnaülese ennetuse tegevuskava huvikaitse toetamine
Arendustegevuse esitaja (asutus)	Justiitsministeerium
Projektijuht (nimi, asutus, e-post, telefon)	Anu Leps, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna nõunik E-mail: anu.leps@justdigi.ee Tel. nr 58656587
Arendustegevuse meeskonna liikmed¹ (esialgsed)	Ain Peil (SiM), Gerttu Aavik (HTM), Brigitta Õunmaa (SoM), Triin Vilms (TAI), Helena Heidemann (TAI) ja Pirkko Valge (Heateo SA)
Arendustegevusse kaasatavad huvirühmad (esialgsed)	Valdkonnaülese ennetuse töörühma osalised, sh siseministeerium, kultuuriministeerium, haridus- ja teadusministeerium, sotsiaalministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, regionaal- ja põllumajandusministeerium, politsei- ja piirivalveamet, transpordiamet, sotsiaalkindlustusamet, tervise arengu instituut jt - Valik ennetusnõukogu liikmete huvikaitselistest organisatsioonidest, nt Vaimse Tervise ja Heaolu koalitsioon (VATEK), Lastekaitseliit, Eesti Linnade ja Valdade Liit (ELVL), Noorteühenduste liit. Nad võivad olla ka ennetustegevuste elluvijad (nt Lastekaitseliit) - Ennetuse valdkonnas tegutsevad vabaühendused, sh Heateo Sihtasutus, Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK), Vabaühenduste Liit. - Ennetustegevuste omanikud ja elluvijad. Soovime kiirendiga jõuda ennetustegevuste elluvijate ja elluviimise protsessi toetajateni (nt riigiasutused, KOV), kuid ei

¹ Kes peale projektijuhi arendustegevuse elluviimisesse panustavad? Soovitame arengukiirendis osaleda võimalusel 4-5 liikmega meeskonnana.

	ole planeeritud jõuda lõppkasutajani, kelleks on laps või lapsevanem.
Arendustegevuse elluviimise periood²	1.01.2025 - 31.12.2025
Taotletava toetuse summa	38 000 eurot

1. Taust ja probleemikirjeldus

Kirjeldage arendustegevuse eesmärki ja olulisust ning selle ühiskondlikku mõju (3 lausega).

Suure ühiskondliku mõjuga algatus täidab samaaegselt järgmisi p 1.1-1.3 tingimusi:

- 1.1 horisontaalne ja mõjutab mitut valdkonda või sellel on oluline sotsiaal-majanduslik mõju ühes valdkonnas,*
- 1.2 puudutab paljusid eri huvidega huvigruppe või algatusega ilmneb vastuoluline mõju eri huvirühmadele,*
- 1.3 eeldab olulisi muutusi õigusaktides või toob kaasa olulise mõju riigieelarvele.*

Arendustegevuse eesmärgiks on laste ja noorte riskikäitumise vähendamiseks ja vaimse tervise toetamiseks tõsta seotud osapoolte panust ühisesse ennetuse planeerimisse arvestades teadusest tulenevat sisendit. Vajame tugevamat kaasamist, selgemaid sõnumeid ja kaasamiskava, et suurendada ennetuse olulisuse mõistmist, selle rakendamiseks valikute tegemist nii riigi kui kohalikul tasandi poliitikakujunduses, et vähendada dubleerimist, säästa ressursse ja rakendada kokkuvõttes tulemuslikku ennetust.

Riskikäitumise ja vaimse tervise probleemide ennetus on Eestis olemuslikult killustatud valdkond, mida juhitakse juba paar aastat ühise valitsuskomisjoni (ennetusnõukogu) katuse all, kuid ühtse arusaama ja koosloome protsesside teke jagatud vastutuse tingimustes on keerukas ja ei täida veel kokkulepitud ühiseid [valdkonnaülese ennetuse eesmäärke](#). Puudu on teema olulisuse mõistmisest, selle integreerimisest poliitikakujundusse ja strateegilisse planeerimisse. Täna näeme valdkonnaülese eestvedamise asemel kohati valdkondlikku eestvedamist, ei ole saavutatud kestvaid kokkuleppeid ennetuse ühise rahastamise ja keerulistes eelarveoludes valdkonniti selle kasuks valikute tegemise kohta, et suurendada tulemuslike sekkumisviiside kestlikku elluviimist ja muutuste saavutamist. Valdkonnaülene kasu on puudu mh riigi poolt ellu kutsutud pilootprojektide pikaajasel toetamisel, kuna väljumisstrateegiaks on märgitud „rahastatakse riigieelarvest“, kuigi sellekohaseid kokkuleppeid pole. Selle tulemusel on tekkinud raskusi välisvahendite toel alustatud tegevuste jätkamisega toetusperioodi lõppedes. Ennetusnõukogu kaudu ei ole veel täna ennetussüsteemi arendamiseks vajalikud eelarve taotlused rahalist tuge saanud ja samuti ei ole me jõudnud arusaamisele, kuidas rakendada ennetuse teadusnõukogu hinnanguid nii, et praktiliselt jõuda tulemuslike ennetustegevuste eelistamiseni. Oleme arutanud vajaduste ja ennetuse rahastamise ülevaadete üle, kuid ei enam. Viimase paari aasta jooksul on korduvalt rahataotlusi koostatud RE lisaeelarvetaotlusena ja nt alkoholiaktsiiside tõusu ja hasartmängumaksuga seotud eelarvest ei õnnestunud ennetusele raha juurde saada. Ennetus ei ole ennetusnõukogusse kuuluvates jt poliitikakujundajates, juhtides ja poliitikutes saavutanud seisu, kus valikuid tehakse ennetuse

² Arendustegevus tuleb ellu viia 12 kuu jooksul alates lepingu sõlmimisest. Soovitame arvestada, et tegevustega saab alustada jaanuarist 2025.

kasuks nii rahaliselt kui muus, vaid pigem on ennetus kõigile sõnutsi oluline, kuid praktikas ei ole valikud tehtud ennetuse heaks. Usutavasti on siin ka kehv turundamise ja põhjendamise taust ja seda kiirendiga soovime omandada.

Tegemata jääva ennetuse kahjud on täna juba hoomamatud, tulevikus kulud tervisekahjude ravimiseks, süütegude menetlemiseks jne kasvavad veelgi. Juba täna on ühe vangla ülalpidamine 50 miljonit aastas, sotsiaaltoetustele ja sõltuvuste ravimisele kuluvad summad ületavad seda veelgi. Valdkonnaülese lähenemisega ennetusele väheneb koolist väljalangemine, paraneb tööturul hakkama saamine ning hoiame ära soovimatuid tagajärgi, mis riigieelarves kuluna kasvavad ning mida täna õigesti tehtud investeeringud ära hoiavad. OECD hinnangute põhjal võivad õpingutest ja tööturult kõrvale jäänud noortega seotud kulud moodustada kuni 1% SKP-st.

Ühelt poolt on meil on täna olemas väga head teadmised sellest, mis aitab ära hoida või vähendada vaimse tervise probleeme ja uimastite tarvitamist, vägivaldset ja õigust rikkuvat käitumist, koolikohustuse mittetäitmist jms. Teiselt poolt teame, et me ei see teadmine ei ole reaalselt kasutuses ning ennetustegevuste tulemuste ja mõju hindamist ei peeta ennetuse otsustajate kui elluviijate seas vajalikuks, nimelt suurem osa Eestis reaalselt ellu viidavatest ennetustegevusest ei ole tulemuslik ega oma positiivset mõju inimese käitumisele. Ennetuseks peetakse näiteks inimeste teadlikkuse tõstmist ja mittesoovitud käitumise tagajärgedest rääkimist. Usutakse, et juba riske võtvaid noori on võimalik „hirmutada“ tagasi õigele teele. Uuringud aga näitavad järjepidevalt, et sellised tegevused hoopis suurendavad negatiivseid tagajärgi – uimastite tarvitamist, õigusrikkumisi vägivaldset käitumist ja vaimse tervise probleeme noorte seas³⁴⁵⁶. Laste ja noorte arengu ja heaolu parimaks toetamiseks tuleb vältida ebatõhusate tegevuste elluviimist. Ebatõhusad või kahjuliku mõjuga tegevused on näiteks: juhuslikud narkotestimised koolides, Eestis võib tõmmata paralleele varasemalt rakendatud „koer koolis“ tegevusega; ühekordsete loengute ja ürituste läbiviimine ning spetsiifilise info jagamine (sh erinevate ainete ja nende tarvitamisega seotud vahendite tutvustamine), laste hirmutamine ja šokeerimine (nt pildid haiglasse sattunud noortest), endiste uimastisõltlaste kogemuste jagamine noorte seas⁷.

³ Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C., Hollis-Peel, M.E., Lavenberg, J.G. (2013) 'Scared Straight' and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency. The Cochrane Database of Systematic Reviews, 5.

⁴ ÜRO uimastikontrolli ja kriminaalpreventsiooni büroo (UNODC) ja Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) (2018). International Standards on Drug Use Prevention: Second updated edition. URL: http://www.unodc.org/documents/prevention/standards_180412.pdf

⁵ Sloboda, Z., Stephens, R.C., Stephens, P.C., Grey, S.F., Teasdale, B., Hawthorne, R.D., ... Marquette, J.F. (2009). The Adolescent Substance Abuse Prevention Study: A randomized field trial of a universal substance abuse prevention program. Drug and Alcohol Dependence, 102, 1–10. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2009.01.015>

⁶ Clayton, R.R., Cattarello, A.M., & Johnstone, B.M. (1996). The effectiveness of Drug Abuse Resistance Education (Project DARE): 5-year follow-up results. Preventive Medicine, 25, 307–318. doi: <http://dx.doi.org/10.1006/pmed.1996.0061>

⁷ Eesti valdkondade ülese ennetuse kontseptsioon. Siseministeerium (2021) URL: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-10/valdkondadeulese-ennetuse-kontseptsioon_05.2021.pdf

Vaid 6% rahvatervishoiu ja ennetuse teostajatest kohalikes omavalitsustes teavad, milliseid ennetustegevusi omavalitsuses rakendada (Purru & Seema, 2021)⁸. Samas uuringus tundis vaid 24% ametnikest, et on piisavalt võimalusi rahvatervishoiu teemadel nõu saada, mis viitab selgelt katmata vajadusele pakkuda sellekohast tuge. Heal juhul viib see rahaliselt kulukate valikuteni, halvemal juhul rahastatakse ja viiakse ellu tegevusi, millel on soovitud vastupidine mõju, riskikäitumine ja vaimse tervise probleemid suurenevad, mis omakorda kergitavad kulusid nii sotsiaal-, õiguskaitse- kui tervise valdkonnas. Hetkel ei ole riigil ega kohalikul tasandil ootust, et rakendatakse tugevama tõendatusega tegevusi nii ennetuse, abistamise kui ka rehabilitatsiooni teenustes ja ei ole nõudlust pakutavate teenuste ja tegevuste tulemuslikkuse hindamiseks. Isegi kui seda tehakse, siis praegu ei mõjuta see edasist poliitikakujundamist ega rahastusotsuseid, kuigi peaks.

2. Soovitud muutus arendustegevusega

- *Kirjeldage, millist muutust teie arendustegevus loob.*
- *Mis muutub Eestis paremaks, kui teie soovitud muutus teoks saab?*
- *Millist lisandväärtust kaasamisprotsessilt ootate?*
- *Kui arendustegevus on osa suuremast ja pikemast protsessist, kirjeldage pikemat plaani ja arendustegevuse paiknemist selles.*

Meil on käärid teooria ja praktika vahel ja soovime koosloome kiirendi abil jõuda olukorrani, kus lähtume ennetustöö elluviimisel teadusest, võtame arvesse eetilisi asjaolusid ja saame aru, et ennetuse elluviimine on valdkonnaüleline pingutus reaalse ja kestvate positiivsete muutuste saavutamisel.

Me lähtume teadmisest, et ennetus on edukam, kui seda tehakse ühiselt ja sarnase eesmärgiga ning paljusid eluvaldkondi hõlmavalt ning et ennetuse kasud üksikisikutele ja ühiskonnale on valdkonnaülelised: ühes valdkonnas saavutatud edu ja tulemuse korral vähenevad riskid ning suureneb heaolu ka teistes valdkondades. Samas igapäevatoos on murekohaks, et teemaga kokkupuutuvate isikute ring on lai ning ühiskonnas on puudu avatud diskussioonist valdkonnaülese ennetuse elluviimise kasust ning see soosib ebatõhusate ennetustegevuste jätkumist ja raha ebamõistlikku kasutust tagajärgedega tegelemisele. Seetõttu näeme vajadust huvikaitseliste ja koosloome tegevuste järele, et suurendada valdkonnaülese ennetuse olulisuse mõistmist ning osapoolte omavahelist koostööd ja panistamist, et planeerida ja ka rakendada tulemuslikke ennetustegevusi.

Arendustegevuse väljundiks on strateegiline kommunikatsiooniplaan, uuendatud aruteluformaat kõrgema tasandi otsustajatele ning ennetusvaldkonna arengusse on saanud panustada siiani kõrvale jäänud osapooled, keda kiirendi töösse kaasatakse.

3. Seosed Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskavaga perioodiks 2021-2027

Arendustegevus peab toetama rakenduskava 2021-2027 eesmärkide ja kavandatud sekkumiste tõhusat ja tulemuslikku elluviimist ning rakenduskava elluviimisega seotud ministriumide kaasamise ja koosloome ning sotsiaalpartneritega koostöö võimekuse suurendamist.

⁸ <https://tai.ee/et/valjaanded/rahvatervis-ja-turvalisus-kohalikes-omavalitsustes>.

3.1 Missuguste rakenduskava prioriteetide saavutamist kaasamise ja koosloome arendustegevused toetavad? <i>Tutvuge viidatud rakenduskavaga ning märgi paremale poole linnuke selle või nende prioriteetide ette, millega arendustegevus seotud on.</i>	☒ Nutikam Eesti ☐ Rohelisem Eesti ☐ Ühendatum Eesti ☒ Sotsiaalsem Eesti ☒ Inimestele lähedasem Eesti
3.2 Tooge välja, missuguste ühtekuuluvuspoliitika fondide meetmete ja sekkumiste elluviimist kaasamise ja koosloome arendustegevused toetavad <i>Tutvuge viidatud meetmete nimekirjaga ja tooge välja meetme number, nimetus ja sekkumine, mille elluviimisse arendustegevus otseselt panustab.</i>	Meetmed ning sekkumised on toodud välja eraldi tabelis.

4. Kavandatavad koosloome arendustegevused

- Kirjeldage, mida kavatsete teha, et punktis 2 toodud eesmärgini jõuda. Palun tooge tegevused välja sisuliste etappide kaupa kalendrikuu täpsusega. Kogu arendustegevus peab olema ellu viidud 12 kuu jooksul alates koostöölepingu sõlmimisest.
- Milliseid koosloomemeetodeid plaanite kasutada?
- Milliste kompetentside või oskuste jaoks vajate ministriumivälist eksperttuge?

1. Koosloome arengukiirendi raames soovime välja töötada strateegilise kommunikatsiooni- ja kaasamise plaani, mis sisaldab konkreetseid eesmärgi, sõnumeid sihtrühmale ning tegevuskava, kuidas neid sõnumeid sihtrühmadeni viia. Arengukiirendi raames on eesmärk ellu viia huvikaitselisi ja kommunikatsiooni-ja kaasamise tegevusi, sh jõuda edasiviivate aruteludega poliitikakujundateni kõrgeimal tasandil, mõistmaks, miks me ei tee reaalseid valikuid ennetuse kasuks. Soovime edasi arendada mh 2 x aastas toimuva ennetusnõukogu koostumiste formaati, et osalejatel tekitada omanditunnet ja vajadust ühiselt planeerida, võtta vastutust ja panustada ressursse ennetusse.
2. Soovime laiendada võimalusi olulistel osapooltel osaleda aruteludes ning oma vajadusi lauale tuua. Lisaks koosloome arengukiirendi meeskonnale planeerime arengukiirendi jooksul kaasata ka teisi osapooli protsessi, nt ennetusnõukogu liikmed, kohaliku omavalitsuse esindajad, valdkonnas tegutsevate vabaühenduste esindajad, ennetustegevuste omanikud ja elluviijad, ennetuse teadusnõukogu liikmed ja retsensendid.
3. Planeerime kasutada järgmisi koosloome ja kaasamise meetodeid:
 - a) Huvigruppide kaasamise sündmused või aruteluringid
 - b) Inimkeskse disainmõtlemissessiooni põhimõtted
 - c) Läbivalt fasiliteerimise ja protsessijuhtimisoskuseid, et luua toetav ja koostööd võimaldav keskkond

4. Vajame tuge, et 1) läbi mõtestada ning koostada kommunikatsioonistrateegia ning kaasamiskava, mis aitaksid [valdkonnaülese ennetuse tegevuskava](#) eesmärgi edukamalt ellu viia ning hinnata, kuidas kaasamine on aidanud eesmärgideni jõuda; 2) edasi arendada ennetusnõukogu kohtumiste formaati, et vastu võetud otsused saaksid ka rakendamisel toetatud ning et otsuste tase oleks sisulisem; 3) olles ise protsessi eestvedajad vajame ka koosloome protsesside juhtimisel välist abi ehk koosloome juhti.
5. Täpsem tegevuskava on [siin](#).

Lisa: [Koosloome arengukiirendi eelarve](#)

Laidi Surva, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika asekancler
(Allkirjastatud digitaalselt)